

23. ПЕДАГОШКИ ФОРУМ СЦЕНСКИХ УМЕТНОСТИ
Тематски зборник

23RD PEDAGOGICAL FORUM OF PERFORMING ARTS
Thematic Proceedings

На насловној страни: Paul Gauguin, „Le Joueur de Guitare”, 1894.

Универзитет уметности у Београду
Факултет музичке уметности
University of Arts in Belgrade
Faculty of Music

ЗБОРНИК РАДОВА
ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕГ ПЕДАГОШКОГ ФОРУМА СЦЕНСКИХ УМЕТНОСТИ
одржаног од 2. до 4. октобра 2020. у Београду

PROCEEDINGS OF THE 23RD PEDAGOGICAL FORUM
OF PERFORMING ARTS
Belgrade, October 2–4, 2020

Уредник / Editor
др Милена Петровић
dr Milena Petrović

Издавач / Publisher
Факултет музичке уметности у Београду
Faculty of Music, Belgrade

Главни и одговорни уредник / Editor-in-Chief
др Гордана Каран
dr Gordana Karan

За издавача / For Publisher
мр Љиљана Несторовска, декан
Ljiljana Nestorovska MMus, Dean

Извршни уредник / Executive Editor
мсп Марија Томић / Marija Tomić MA

Рецензенти
др Бланка Богуновић
др Милена Медић
др Зоран Божанић
др Срђан Тепарић
др Миомира Ђурђановић
др Сенад Казич
др Слободан Кодела
др Милена Петровић

Reviewers
dr Blanka Bogunović
dr Milena Medić
dr Zoran Božanić
dr Srđan Teparić
dr Miomira Đurđanović
dr Senad Kazić
dr Slobodan Kodela
dr Milena Petrović

23. Педагошки форум сценских уметности
23rd Pedagogical Forum of Performing Arts

ФЕНОМЕН РИТМА – ПОРЕКЛО, ИЗВОЂЕЊЕ, ЗНАЧЕЊЕ

Тематски зборник

PHENOMENON OF RHYTHM – ORIGIN, INTERPRETATION, MEANING

Thematic Proceedings

Уредник

др Милена Петровић

Editor

dr Milena Petrović

Факултет музичке уметности

Београд, 2021.

Faculty of Music
Belgrade, 2021

Тихана Шкојо¹ и Ана Ристивојевић²

¹Академија за умјетност и културу,

Свеучилиште Јосипа Јурја Штросмајера у Осијеку, Хрватска

²Мастер теоретичар уметности, Београд, Србија

¹tihana.skojo@skojo.hr, ²anciristivojevic@gmail.com

Обликовање наставе солфеђа на даљину

Сажетак

Због епидемије корона вируса, од средине марта 2020. године у Хрватској и Србији сва настава, а тиме и настава солфеђа, почела је да се изводи на даљину. То је захтевало брз одговор наставника на новопостављени изазов. У раду се описује квалитативно истраживање спроведено с циљем утврђивања ставова наставника из Хрватске и Србије о специфичностима обликовања наставе солфеђа на даљину у основној музичкој школи. У истраживању је кроз полуструктурирани интервју, који је спроведен индивидуално с питањима везаног типа, дат целовит приказ дидактичког обликовања наставе солфеђа на даљину, али и актуелне потешкоће с којима се наставници сусрећу приликом организовања и спровођења такве наставе. Из добијених резултата види се да наставници улажу пуно више времена у припрему наставе на даљину. Из описа и пописа наставних материјала које користе у настави и додатних активности којима оплемењују наставу запажа се инвентивност наставника и жеља за најбољим могућим остварењем наставе солфеђа у новонасталим условима. Наставници ипак истичу како остваривање исхода наставе солфеђа у највећој мери није могуће у таквим условима и наглашавају бројне потешкоће с којима се сусрећу у настави на даљину – неквалитетну интернетску везу која утиче на пренос звука и која отежава правовремену повратну информацију, немогућност реализације појединих поступака вежбања интонације, отежано праћење наставног садржаја код слабијих ученика, недостатну двосмерну комуникацију и наставно окружење. Научни допринос рада, складно закључцима наставника, заснива се на резултатима који би могли да послуже као смернице за унапређивање наставничких компетенција повезаних с употребом информацијско-комуникацијских технологија (ИКТ).

Кључне речи: настава солфеђа на даљину, наставници, информацијско-комуникацијска технологија

Увод

Музичко образовање у Хрватској и Србији одликује се посебним васпитно-образовним системом. У оба музичка система, развијајући музичке способности, знања и вештине, те негујући музичко-естетски и репродуктивно-креативни развој, музичко образовање оспособљава ученике за професионално бављење музиком и даље школовање на високо-образовним

музичким установама. У читавој образовној вертикали, егзистирајући као неизоставни предмет у школовању свакога ученика, истиче се солфеђо. Солфеђо је „предмет на коме се стичу интонацијска и ритамска знања и умећа (вештине) која ономе ко их је стекао омогућују да разуме музичку структуру. Разумети музичку структуру значи с једне стране бити у стању записати нотама аудитивно презентовану или самостално створену музику и с друге »чути у себи«, мисаоно претворити у звучање нотама записану музику толико да се, по потреби, резултат тог слушања у себи или гласно отпева” (Rojko, 2012: 67). Настава солфеђа подразумева да се, синхронизацијом и узајамним прожимањем наставних елемената као што су мелодика, ритам, теорија музике, диктат с опажањем интервала и акорда (Vasiljević, 1978), покрене развој способности разумевања и прецизног аудио-визуелног дешифровања музичког садржаја, те да се уз то делује на развој суштинских елемената музикалности код ученика. Заузимајући истакнуто место у систему музичког образовања, настава солфеђа, према наставном плану и програму обе државе, остварује се једнаким интензитетом. У основним музичким школама наставу солфеђа ученици имају два сата недељно, односно 70 наставних сати годишње. Наставни час траје 45 минута, а настава је организована групно.

Док у Наставном плану и програму у Хрватској није истакнут циљ наставе солфеђа, Наставним планом и програмом у Србији наводи се да се циљ солфеђа „огледа у развијању музикалности и музичке писмености кроз прожимање васпитно-образовног процеса” (НПП, 2010: 91). За разлику од Наставног програма Републике Хрватске у којем нису наведени задаци, у Наставном плану и програму Републике Србије истакнути су следећи задаци наставе солфеђа: развијање музичких способности (музичка меморија, способност праћења мелодијског, хармонског и полифоног тока); развој читања, писања и разумевања музике и музичког писања са развојем музичког мишљења; усађивање звучних представа и њихово везивање са сликом, односно слике са звуком кроз стицање знања и вештина (мелодика, ритам, диктати); упознавање музичке литературе, интерпретације и основних елемената музичких стилова; осамостаљивање ученика и развој њихових креативних способности (НПП, 2010: 91). На основу наведених задатака јасно је исказан континуирани след развоја музичког слуха, музикалности и музичко-когнитивних способности ученика који резултира вештином ученика да разуме и запише музички садржај који чује или да га записаног звучно замисли, освести и уз реализацију свих ознака вокално озвучи (Rojko, 1999).

Садржај у Наставном програму Републике Хрватске садржи следеће целине: музичка писменост, ознаке и знакови, лествице, мера, интервали, мелодија, ритам, диктат, стваралачки рад и слушање музике (NPP, 2017). У Наставном програму Републике Србије садржај је сврстан у наставна под-

ручја ритма, мелодике, опажања, интонирања, диктата и теорије музике (НПП, 2010: 91). Из Наставног програма Републике Србије видно је да се на настави солфеђа, нарочито у подручју слушања, уз рад на упознавању ритамских, мелодијских и динамичких појава које пружа одређени музички садржај, негује и тембровски слух ученика кроз препознавање звука гласа и различитих инструмената, односно извођачких састава. У подручју слушања интегришу се и садржаји помоћу којих се освешћују основе предмета попут музичких облика, историје музике и сл. Настава солфеђа Републике Хрватске и Републике Србије има бројне сличности у погледу садржаја, али се разлике огледају у структури садржаја и одступању од редоследа појединачних садржаја.

Иако се у наставном садржају Наставног плана и програма Републике Хрватске истиче мултидисциплинарност солфеђа, уочљиво је да недостају методичка упутства којима би се указало на различитост у методама и техникама рада, као и у методама интонације (Rojko, 2012). Наставници своју педагошку делатност темеље на различитим методичким полазиштима и поступцима, стога је веома важно исказивање смерница за квалитетну и учинковиту наставу солфеђа која, иако заснована у потпуности на отвореном курикулуму, поседује своје битне упоришне тачке. Због оквирно утврђеног наставног програма предмета, који се остварује по начелима отвореног курикулумског модела (Škojo, 2018), на наставницима солфеђа остаје да на темељу својих компетенција и креативности бирају активности и начин реализације садржаја, циљно усмерени према развијању музичких знања и способности ученика те разумевању основних музичких параметара, музичком, али и свеобухватном развоју свакога ученика (Škojo i Jukić, 2019; Мировић и Ристивојевић, 2020).

Наставници су због епидемије корона вируса од средине марта 2020. године у Хрватској и Србији били приморани да одговоре на новопостављени изазов. Музички систем образовања је у најкраћем могућем року прешао на наставу на даљину која, поред савремених метода и облика рада, доноси потпуно нове дидактичке захтеве усмерене према савременим медијима.

Иако се кроз програме који се нуде у свету, посебно у Америци, запажа како је овај облик учења већ пронашао своје место у актуелној музичкој настави, кроз малобројну литературу усмерену ка истраживању музичке наставе на даљину уочава се актуелност, занимљивост и важност ове теме за научно и истраживачко промишљање те утврђивање закључака који ће бити усмерени према бољем разумевању специфичности музичке наставе на даљину и унапређивању наставне праксе (Kim, 2013). За наставу солфеђа истичемо истраживање Карахана (Karahana, 2014) у којем се, упоређујући учинковитост наставе солфеђа на даљину и традиционалне наставе закључује како су подједнако напредовали испитаници обе, контролне и експери-

менталне групе у свим испитиваним елементима: слушном опажању тонова и акорда, и ритмичком и мелодијском диктату. Отварајући могућност за будућу учесталију праксу подучавања наставе солфеђа на даљину, аутор наглашава како је омогућавање сталне брзине интернета нужност која се мора поштовати како би се настава на даљину могла квалитетно и учинковито спроводити.

С обзиром на позитивна искуства у наведеним истраживањима, жеља нам је у била да упркос наглом прелазу музичке наставе у виртуелан простор, сагледамо како се у Хрватској и Србији остваривала настава солфеђа у основним музичким школама. С обзиром на претходно исказане програмске сличности, истраживање је било усмерено на дидактичке специфичности наставе на даљину, ставове наставника о реализацији, као и на услове за спровођење такве наставе, како на нивоу институције, тако и на нивоу државе.

Циљеви и методологија истраживања

У раду се описује истраживање спроведено с циљем утврђивања специфичности реализације мрежне наставе солфеђа. У складу с формулисаним циљем издвојени су следећи задаци:

- испитати мишљење о мрежној реализацији наставе солфеђа (о платформи коју наставници користе за такву наставу, наставним материјалима, активностима, наставној припреми, реализацији и вредновању знања);
- испитати потешкоће с којима се наставници сусрећу у реализацији солфеђа на даљину;
- истражити ставове о реализацији наставних исхода и квалитету стеченог знања;
- истражити најистакнутије разлике у реализацији непосредне наставе и наставе на даљину;
- утврдити позитивна искуства у реализацији мрежне наставе.

У истраживању којим су се испитале специфичности реализације мрежне наставе солфеђа учествовало је осам испитаника – четири испитаника (два наставника и две наставнице солфеђа) из Хрватске и четири испитаника (два наставника и две наставнице солфеђа) из Србије. Сви испитаници су наставници у основној музичкој школи, запослени с пуним радним временом, с радним стажом од четири до двадесет година (табела 1).

Квалитативни приступ одабран је с циљем детаљнијег истраживања проблема. Водећи се специфичностима квалитативне анализе, у овом су истраживању укључени појединци из популације у којој можемо наћи информације о појави коју желимо да истражујемо. Такав узорак је

сврсисходан јер истраживач сам бира учеснике из популације због тога што поседују карактеристике (информације и искуство) значајне за сврху истраживања. Резултати истраживања (Novković Cvetković, Stošić & Beleusova, 2018) указују на то да млађи наставници који имају до десет година радног искуства показују позитивније ставове према имплементацији дигиталних технологија од старијих наставника. Половину узорка чинили су млађи наставници, а другу половину наставници који имају више од десет година радног стажа.

Полуструктурирани интервју спроведен је индивидуално. Примењена су питања везаног типа, а одговори су снимљени у сврху даље обраде. Истраживање је спроведено у мају и јуну 2020. године, а учешће је било на добровољној бази.

При анализи података употребљена је редукција података методом „резања и лепљења” сличних изјава заједно, као и метода поређења података. Поједини коментари су због контекста у целини цитирани. У анализи емпиријског градива овог истраживања настојали смо да изјаве минимално интерпретирамо јер је кључно разумевање изјава унутар контекста у којем су изјаве изречене и креиране.

Табела 1: Основни подаци о испитаницима

Испитаник	Пол	Године	Године радног стажа	Установа у којој је остварено образовање
H1	Ж	30	4	Факултет музичке уметности у Београду
H2	Ж	38	14	Факултет музичке уметности у Београду
H3	М	32	7	Факултет музичке уметности у Београду
H4	М	42	17	Факултет музичке уметности у Београду
H5	М	45	20	Педагошки факултет Универзитета у Осијеку
H6	М	30	6	Уметничка академија Универзитета у Осијеку
H7	Ж	41	18	Педагошки факултет Универзитета у Осијеку
H8	Ж	34	11	Музичка академија Универзитета у Загребу

Резултати истраживања и интерпретација

Из мноштва резултата насталих током интервјуа, добијене су интерпретабилне категорије које су подељене у четири веће целине:

- задовољство реализацијом мрежне наставе солфеђа
- припрема и реализација наставе солфеђа на даљину
- позитивна страна *нове* наставе солфеђа
- информацијско-комуникацијске компетенције наставника солфеђа

Задовољство реализацијом виртуелне наставе солфеђа

Сви испитаници су у одговорима нагласили да су се први пут сусрели с мрежним учењем и подучавањем. Наставници исказују како се добро сналазе у настави на даљину, али истичу како „реализација виртуелне наставе може бити добро **привремено** решење да деца не би губила наставу”. Једна наставница наводи следеће: „добро се сналазим, користим неколико онлајн платформи и имам одличну комуникацију с ученицима. Редовни су и активни, на време испуњавају своје обавезе. Ипак генерално нисам задовољна реализацијом наставе на даљину због квалитета преноса знања, што не значи да ми се не свиђа онлајн настава. Јесте да пружа могућност учења из удобности дома, али мислим да ће ученици поприлично изгубити у овој школској години не само из солфеђа него и из осталих стручних предмета”. Из одговора се види како наставници посебно наглашавају да „технологија не може заменити непосредан контакт с учеником”. Своје одговоре опсежно образлажу наводећи како у настави на даљину „нема колективне наставе у правом смислу, недостаје радна атмосфера, нема контакта уживо, а све то је потребно за постизање наставних исхода ... не могу чак ни знати јесу ли њихови радови веродостојни ... па тако не знам да ли се квалитет њиховог знања побољшао”. Негативне особине које су наставници исказали доносимо у целини, и то сврстане у следеће три категорије:

1) С гледишта остваривања исхода учења

- „Мислим да не могу једнако напредовати на онлајн настави као на класичној настави јер на класичној настави с ученицима вежбамо, певамо, пишемо диктате, могу одмах да проверим шта су написали ... Неупоредиво је!”
- „Проблем је што не могу сви ученици исто да напредују. Онлајн настава у овом облику не може у потпуности да замени класичну наставу. У одређеним ситуацијама доводи се у питање аутентичност домаћих задатака појединих ученика. Могућност једнаког напредовања видим у индивидуалној онлајн настави.”
- „Исходи који су везани за неке поступке вежбања интонације (лествични модулатор, праћење писања диктата, певање) немогуће је реализовати.”

- „Ученици никако не могу да напредују на онлајн настави као на класичној јер ученици имају толико питања да преко апликације не стигну све ни да питају. Дефинитивно наставни час од 45 минута има своје предности које онлајн час нема!”
- „Мислим да реализација исхода и стицање квалитетног знања нису могући у оваквим условима ... без обзира на то што сам доступна ученицима цели дан, немају сви ученици добар интернет код куће, немају сви компјутер, а опет су преоптерећени наставом из основне школе ...”
- „Ученицима недостаје интеракција, сматрају да боље схватају градиво у школи ... Исто су затрпани задацима, имају гомилу градива коју не могу на миру да прегледају.”
- „Осећај изолованости и отежане контроле ученика по питању количине рада, залагања, пажње њихове и моје.”

2) С гледишта сарадње и ученика у активностима

- „На онлајн настави комуникација је једносмерна те се не могу остварити све оне делатности и поступци типични за солфеђо.”
- „Сарадња и комуникација с ученицима је различита – већина је врло активна, одговорни су и ажурни и све задатке шаљу на време, док има оних који касне те се ређе јављају и извршавају своје обавезе.”
- „Имам неколико ученика који од оваквог начина наставе уз све моје поруке и обавештења нису послали ниједан домаћи задатак. Како је музичка школа необавезна и родитељи је плаћају – битно је задржати ученика у школи.”
- „Поједини ученици се дуго не јављају и касне са домаћим задацима, а ја се осећам немоћна у решавању тог проблема.”
- „Примећујем пасивност од стране једног броја ученика који су слабији ... генерално ти слабији ученици се колико-толико покрену, али тешко прате онлајн наставу.”
- „Аутентичност дела решених задатака (диктати, теоријски задаци) такође је под знаком питања. Запазио сам код појединих ученика да међусобно остварују комуникацију, дакле не раде самостално.”
- „Неким ученицима онлајн настава омогућава слободније (опуштеније) решавање задатака, док у редовној настави може бити присутна нелагода, „притисак” због наставникове присутности, ауторитета.”
- „Очекивања су се нажалост потврдила! Тачно сам знао који ће ученици слати и писати домаће задатке и бити активни, а који неће.”
- „С успешнијим ученицима имам одличну комуникацију, активни су и труде се.”
- „Недостаје невербална комуникација која је битна за наставу солфеђа, онда исправљање грешака на лицу места, тренинг слуха уживо ... Овакав начин рада који је сада заступљен није упоредив с непосредном наста-

вом, иако има својих позитивних одлика. Можда само као помоћно средство, овако ... једноставно је начин рада ефикаснији у непосредној настави.”

- „Пре свега немамо могућност заједничког музицирања, постављања пуно питања, затим хумор, па међусобне интеракције. Отварају се могућности као што је доступност информација, боље остваривање корелације с другим предметима и тако даље.”
- „Нема непосредног контакта, комуникације, нема радне атмосфере и групне наставе у правом смислу те речи. Нема никакве контроле!”
- „Због социјализације неопходно је учење у реалним учионицама.”
- „Недостатак је свега: непосредног контакта, недостатак радне атмосфере и недостатак групне наставе у правом смислу те речи!”

3) С гледишта технологије

- „Углавном је то лоша интернетска веза, често се замрзне слика, звук касни...”
- „Директном наставом осигурани су сви услови праћења наставе, што с онлајн наставом није увек случај.”
- „Ма колико техника била савршена, увек се, чини ми се, звук изобличи при преносу, па је једноставно немогуће да ученик схвати како да напише диктат или отпева мелодијску вежбу. Диктати и читање с листа на солфеђу се лакше савлађују уживо.”
- „Неке потешкоће су техничке природе – има ученика који дуго нису могли да приступе друштвеној мрежи Yammer, а неколико њих ни до сада није успело.”
- „Питање је да ли имају сви ученици адекватне услове за праћење наставе (квалитетан интернет, аудио опрему, инструмент, можда и компјутер).”
- „У овом начину рада сам ученицима доступан 24 сата дневно и могу ме питати било када и било шта, мислим да је то велики оптерећујући фактор за учитеље.”
- „По питању држања наставе добро се сналазим, технички сам опремљен, али мислим да технологија не може да замени директан контакт с учеником.”
- „Неке ствари се боље схвате када наставник уживо објасни, а не преко интернета.”
- „Лоша интернетска веза, тешкоће у објашњавању. Све то отежава да се испуне исходи и да знање буде квалитетно.”
- „Имам потешкоће с исправљањем грешака у реалном времену.”

Припрема и реализација наставе солфеђа на даљину

Сви су наставници сагласни у томе да је припрема наставе на даљину *захтевнија од наставе уживо* те да посебну пажњу посвећују одабиру и осмишљавању домаћег задатка. Наставници истичу следеће:

- „Припрема за онлајн наставу одузме доста времена јер другачије реализујем наставу. С обзиром на то да с ученицима комуницирам путем порука и објава, проналазим разне начине да их мотивишем за наставу.”
- „Техничка припрема часа је захтевнија и дуготрајнија. Не могу тачно временски да одредим, али сама техничка припрема траје отприлике 1–2 сата за један наставни час. На пример, техничка припрема за диктат обухвата преузимање и прилагођавање аудио материјала (резање фразе) или преписивање нотног одломка у програм за писање нота, потом резање на мање фразе. Код класичне наставе једноставно одсвирам одабрани одломак.”
- „Припремам се користећи занимљиве и поучне задатке које су можда и занимљивији него настава уживо која има своје законитости. Покушавам им задати адекватан задатак узимајући у обзир садржај градива и онлајн начин учења.”
- „Много више времена улажем у припрему наставе на даљину него у припрему редовне наставе ... трудим се да искористим више материјала, да прилагодим, да порадим на дизајну... свиђају ми се разноврсне могућности јер ми некако буде креативност, а и имам више времена за припрему часа. Гледам да на креативан начин представим градиво и да га поједноставим.”
- „Углавном много времена проводим у припреми часа јер се трудим да им на што јаснији начин презентујем градиво ... Суштина у кратким цртама ми је принцип.”
- „Припрема часа је у складу с околностима. Мислим да је неопходно да наставници ‘проберу’ шта је стварно неопходно ученицима у ванредним условима ... има нас разних.”

Наставници исказују како се у погледу активности које спроводе настоје водити оним активностима које спроводе у настави уживо. Наглашавају следеће: „врло сам активна, трудим се да искористим све могућности на часу, све активности, дакле заједно певамо, заједно слушамо и анализирамо снимке које припремим, нотне записе које пошаљем” и др. Наставници посебно истичу како их је актуелна настава додатно подстакла на креативност: „онлајн настава ми буди креативност, а доступност нотних материјала ми у овом моменту пуно значи”. Наставници указују на то како је овај облик наставе отворио потпуно нови тимски начин рада. Објаснили су то овако: „на основу разговора с ученицима креирам свој план рада и прилагођавам се њиховим потребама”. Наводе и следеће: „Снимим оно што ученици треба да

науче и пошаљем ученицима. Ако нешто није јасно, свако ми се може обратити за помоћ било када. Често задајем домаће задатке, они ми то шаљу, ја прегледам и пошаљем исправак који заједно коментаришемо”.

Наставници на сличан начин описују конкретно спровођење активности:

- „Одлучио сам да већину материјала сам припремам, снимим се како на клавиру свирам један од диктата (једноставнијих), а ученици треба да запишу оно што су чули. Затим треба да у неколико реченица опишу оно што су чули преко YouTube видео линка, да се сниме како певају задати пример или пример који су сами одабрали. За помоћ могу користити инструмент који свирају.”
- „Користим аудио снимке на којима свирам на клавиру оно што ученици треба да запишу или изводим ритмичке примере ритмичким слоговима, неутралним слогом и куцањем. Служим се видео снимцима с YouTube канала – ученицима пошаљем линк путем којег могу да пронађу видео с примерима из музичке литературе. Нотне записе припремам сама у програму Sibelius – везано за ритам, мелодијске, мелодијско-ритмичке примере, бележење тонова у Ге и Еф-кључу и слично.”

Поједини наставници детаљније наводе и наставне материјале које користе:

- „Од материјала користим домаће, стране уџбенике и то претежно старије јер мислим да су квалитетнији, затим своје ауторске примере које пишем за одређену проблематику, материјал колега с канала YouTube. На основу тог материјала правим Power Point презентације са сликама, снимке које коментаришем с ученицима на часу.”
- „Користим све уџбенике које имам, уметничку литературу, предавања колега на каналу YouTube и своје материјале. Снимам видео час преко YouTube канала који ученици гледају и ту користим нотне записе, презентације, снимке и тако даље.”

Хрватски наставници исказују како се до сада нису сусрели с мрежним платформама за учење и подучавање. Они су током наставе на даљину користили платформу Yammer у којој су користили виртуелне учионице, а за додатну комуникацију Carnet Webmail, Viber и WhatsApp. Упутства за коришћење основне платформе за учење и подучавање наставници су добили од своје музичке школе, док су се за додатну комуникацијску подршку одлучивали самостално. Наставници у Србији су се претходно сусрели с мрежним платформама за учење и подучавање, а наводе како користе Skype, Zoom, Google Classroom, Discord, Socrative, YouTube, Viber, WhatsApp и e-mail.

Наставници се, осим на начин реализације наставе, наставних метода и медија, осврћу и на измењени начин праћења и вредновања у настави

солфеђа који је наступио у новим околностима. Из одговора се види да се код свих испитаних наставника вредновање одвија континуирано, током целог процеса подучавања, као и да је формативно вредновање постало доминантан начин вредновања. Наставници указују на следеће:

- „Пресудна ми је активност ученика и марљивост у обављању домаћих задатака које би требало да напишу или сниме. Код вежби... могу некако да уочим да ли је ученик заиста савладао градиво или није, али код тестова из теорије музике је то немогуће јер је можда неко други радио уместо њега, можда је преписао. То се односи на слабије ученике.”
- „Имам табелу с именима ученика у коју бележим напредак и залагање, ко се труди и ради, а ко не.”
- „Сада је вредновање постигнућа отежано у сваком смислу. Мени је активност ученика најважнија.”
- „Вредновање вршим према активности слањем задатака и времена које потроше за солфеђо. Могу рећи да има ученика који су се побољшали и који су постали активнији него на настави уживо.”

Позитивна страна нове наставе солфеђа

Настава солфеђа на даљину донела је мноштво новина и изазова, а наставници су се у одговорима осврнули на оне малобројне позитивне аспекте које су уочили током реализације овакве наставе. Наставници се највише осврћу на опуштенију комуникацију и на освјешћивање индивидуализације наставнога садржаја. Истичу како су више пажње посвећивали прилагођавању музичких примера појединим ученицима, водећи рачуна о њиховом степену знања и развијености слухних способности. Указују такође и на остала позитивна искуства и промишљања:

- „Добро је то брзо прослеђивање материјала ученицима, али и боља сарадња и упућеност родитеља у рад детета. Можда бих задржала онлајн наставу као додатну или допунску наставу.”
- „Открили смо музичке добробити за ученике од слања видеа различитих музичких извођења, разних пројеката.”
- „Ученици су се коначно научили самосталности у раду.”

Последња тема интервјуа креирана је захваљујући одговорима наставника који су, промишљајући позитивне стране онлајн наставе, истакли да су проширили видике у погледу коришћења технологије.

Информацијско-комуникацијске компетенције наставника солфеђа

У одговорима који се односе на досадашњу утврђеност и развијеност информацијско-комуникацијских технологија (ИКТ), наставници су се прво-

битно односили на студијски програм у оквиру којег нису стекли компетенције ове врсте. Сви су наставници истакли да су њихова знања из ИКТ стечена кроз самосталан рад и истраживање. Наставници наводе како већина наставног кадра поседује основе дигиталне писмености. Указују на проблем старијих колега које имају стални отпор према технологији. Наставници истичу да велику улогу игра и слабија техничка опремљеност и да је потребно шире сагледавање употребе технологија усмерених према остваривању компетенција за употребу програма за снимање звука и монтирање видеа. Истичу недовољно искоришћену могућност стручних већа у којима би могли да организују радионице и кратке курсеве с применом конкретних дигиталних програма. Искуству да и у наставним методама треба ићи укорак с временом у којем технологија из дана у дан напредује.

У одговорима које доносимо у целини наставници су сажели вредне закључне мисли:

- „Постали смо сада свесни да морамо ићи укорак с временом у којем технологија из дана у дан напредује.”
- „Мислим да би требало да из овог искуства извучемо све оно најбоље и искористимо могућности које нам се нуде да би и ученицима и нама солфеђо био квалитетан и занимљив.”

Закључак

С обзиром на раздобље пандемије болести Ковид-19 због које се систем музичког образовања Републике Хрватске и Републике Србије нашао у потпуно новој ситуацији за коју није био припремљен, српски и хрватски наставници солфеђа су се, успркос овако наглој промени, али и наметнутој обавези реализације наставе на даљину, веома успешно снашли. Наставници су, промишљајући позитивне стране виртуелне наставе, истакли да она може да буде само привремено решење за очување наставног континуитета. Успркос добром сналажењу наставника у реализацији музичке наставе на даљину и увиђању њених позитивних елемената, наставници истичу да ученици не могу радом и учењем у настави на даљину једнако да напредују као у класичној настави. Како истичу, настави на даљину недостаје низ елемената неопходних за квалитетно постизање наставних исхода, посебно квалитетна двосмерна комуникација и непосредни контакт, мотивација за рад, правовремена повратна информација коју наставник упућује ученику и квалитетна социјална наставна клима.

С гледишта остваривања исхода учења наставници истичу да исходе који су везани за поједине поступке вежбања интонације, попут праћења писања мелодијско-ритмичког диктата и певања с исправљањем грешака на лицу места, није могуће реализовати у виртуелно креираној групној настави. Поједини наставници сматрају да је реализација исхода могућа ис-

кључиво у индивидуалној виртуелној настави јер се тада могу у потпуности прилагодити сваком ученику појединачно и индивидуализовати наставне поступке.

Наставници наглашавају да је отежано праћење рада и да се доводи у питање аутентичност појединих ученичких радова. Новонастале околности остваривања наставе на даљину иницирале су примену другачијег начина оцењивања и прелазак са сумативног на формативно вредновање. Очигледно је да су наставници солфеђа спознали предност формативног вредновања у оквиру којег су посебну пажњу посветили марљивости и активности ученика у настави.

С комуникацијског гледишта наставници истичу како су упркос великом труду одржавали учесталу комуникацију искључиво с успешним ученицима док су они слабији били пасивни у одржавању контакта с наставницима и неажурни у испуњавању задатака. Увиђајући недостатке који се огледају у дефициту непосредног контакта, невербалне комуникације и радне атмосфере, наставници једногласно сматрају како је у настави на даљину немогуће квалитетно остварити оне активности и поступке који су типични за солфеђо (тренинг слуха, исправљање грешака на лицу места и сл.).

Наставници се, с гледишта технологије, сусрећу са slabим квалитетом интернетске везе, аудио и видео преноса. Истичу да су дискутабилни услови ученика за праћење наставе, попут квалитетног интернета, аудио опреме, компјутера и др. Осим проблема техничке природе, наставници наглашавају да је непостојање јасних временских граница у којима се настава солфеђа остварује и целодневна доступност нарочито оптерећујући фактор подједнако за наставнике и ученике.

У погледу припреме и реализације наставе солфеђа на даљину наставници исказују да настоје да се руководе оним активностима које спроводе у настави уживо. Истичу изузетно захтевну и дуготрајну припрему за наставу, посебно за оне предаваче који се до сада нису сусрели с мрежним платформама за учење и подучавање.

Без обзира на то што је виртуелна настава захтевнија, наставници истичу како им овај начин рада пружа најразличитије могућности комбиновања садржаја и подстиче креативност. Истичу опуштенију комуникацију и освешћивање индивидуализације наставног садржаја. Указује такође на то да су ученици освестили потребу за активним односом према учењу и самосталности у раду.

Можемо да закључимо да су сви наставници освестили потребу за унапређивањем својих компетенција повезаних с употребом информацијско-комуникацијских технологија. Наставници су истакли да њихова знања у вези с ИКТ нису стечена на студијском програму, већ да су резултат истраживања и самосталног рада. Указујући на слабију техничку опремље-

ност и на проблем старијих колега који имају отпор према технологији, наставници истичу потребу за подршком институције и министарства у виду реализације радионица и кратких курсева с применом конкретних дигиталних програма, програма за снимање звука, монтирање видеа и сл.

Из описа активности које наставници имплементирају у наставу солфеђа у оквиру којих се препознаје њихова инвентивност и жеља за најбољим могућим остварењем музичке наставе у новонасталим условима, очигледно је да наставници нису потпуно традиционално укореењени и да су отворени за могућност искорака кроз примену ИКТ. Наставници закључују да је виртуелна настава примењивија на вишим ступњевима музичког образовања због неопходног контакта уживо који је потребан млађим ученицима, како због њихове мотивације, тако и због ефикасније подршке њиховом когнитивном, психомоторном и афективном подручју развоја.

Литература

- Vasiljević, Z. (1978). *Metodika nastave solfeđa*. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
- Karahan, A. S. (2014). The evaluation of synchronous distance ear training compared to the traditional ear training. *Educational Research and Reviews*, 9(23), 1266–1274.
- Kim, E. (2013). Music technology-mediated teaching and learning approach for music education: a case study from an elementary school in South Korea. *International Journal Music Education*, 31(4), 413–427.
- Nastavni planovi i programi predškolskog i osnovnog obrazovanja za glazbene škole i plesne škole (2017). Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Zagreb.
- Novković Cvetković, B., Stošić, L. i Beleusove, A. (2018). Media and information literacy – the basis for applying digital technologies in teaching from discourse of educational needs of teachers. *Croatian Journal of Education*, 20(4), 1089–1114.
- Pravilnik o nastavnom planu i program osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja (2010). Beograd: Službeni glasnik RS (72/09).
- Rojko, P. (1999). Solfeggio kao učenje glazbenog jezika. *Tonovi*, 33, 14–31.
- Rojko, P. (2012). *Metodika nastave glazbe. Teorijsko-tematski aspekti*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pedagoški fakultet.
- Ристивојевић, А. и Мировић, Т. (2020). Како ученици музичких школа и аматерски певачи виде добит од хорског певања. У: М. Петровић (Ур.), *Зборник радова двадесет друге Педагошкој зборника сценских уметности „Заједничко музицирање у образовању“* (155–164). Београд: Факултет музичке уметности.
- Škojo, T. (2018). Competencies of teachers for realization of beginner solfeggio. У: A. Bosnić i N. Hukić (ured.), *Music in society* (pp. 115–129). Sarajevo: Musicological Society of the Federation of Bosnia and Herzegovina Academy of Music, University of Sarajevo.
- Škojo, T. and Jukić R. (2019). The assessment of pedagogical competences of solfeggio teachers. *Glasbenopedagoški zbornik Akademije za glasbo v Ljubljani*, 31, 69–81.

DESIGNING SOLFEGGIO DISTANCE TEACHING

From mid-March 2020, due to the coronavirus epidemic in Croatia and Serbia, all classes, including solfeggio classes, began to be conducted at a distance. This was a new challenge that required a prompt response from the teachers. This paper describes a qualitative research done with the aim of determining the attitudes of Croatian and Serbian teachers on the design of distance learning of solfeggio. The results show that teachers invest much more time in the preparation of distance learning. Teachers point out that achieving the outcome of teaching solfeggio is not completely possible in such conditions, and emphasize many difficulties encountered in distance learning such as: poor internet connection that affects the transmission of sound and makes it difficult to provide timely feedback, inability to perform certain intonation exercises, difficulties in monitoring of teaching content in weaker students, insufficient two-way communication and teaching atmosphere.

Keywords: solfeggio distance teaching, teachers, ICT